

FRUCTUÓS GELABERT: *RIÑA EN UN CAFÉ* (1897) UN SEGLE DESPRES

EDUARD HUELIN

La Catalunya de l'últim quart del segle XIX era, en línies generals, una societat industrial avançada segons el model occidental de l'època, encara que amb mancances en el seu teixit productiu, fet que provocà una certa inestabilitat en el seu desenvolupament social.

La situació política tampoc no era especialment estable. Canvis de règims, lluites dinàstiques, enfortiment del moviment obrer, tot plegat no ajudava gens ni mica a l'estabilitat necessària per aconseguir una economia sanejada.

L'any 1874 el general Martínez Campos donava un cop d'estat i proclamava rei Alfons XII, el mateix any en què naixia el nostre protagonista: Fructuós Gelabert i Badiella.

L'any següent fou el començament d'un moment d'expansió econòmica que, definit entre altres paràmetres per una furta especulació borsària va ser conegut amb el nom de *febre d'or*. Hi hagué una forta inversió estrangera, que estimulà les exportacions i el consum intern. Aquesta empena econòmica va permetre un impuls important de la indústria textil a Catalunya del cot, que va consolidar la seva producció en tot l'Estat, i que va arribar així al domini de tot el mercat espanyol.¹

D'altra banda, la indústria metal·lúrgica començà una etapa important de prosperitat, fabricant les primeres locomotores de l'Estat, com també ascensors hidràulics, premses, etc.²

Però, «la crisi bladera frenà considerablement el desenvolupament de la capacitat consumidora de l'Espanya agrària i l'any 1885 s'iniciava una crisi industrial, que arribaria al seu moment de màxima gravetat entre 1886 i 1887».³

L'expansió econòmica general provocà un desig d'especulació que portà a la fundació de molts bancs i entitats creditícies i a un increment de les cotitzacions de les accions en borsa. Posteriorment, la crisi borsària de París repercutí immediatament a Barcelona i va començar la decadència de la banca autòctona catalana i tanmateix la crisi financera portà l'agrària i la industrial. Fou el principi de la fi d'una època d'esplendor i en aquest context històric Gelabert passà els primers anys de la seva vida.

Fructuós Gelabert era ebenista i al mateix temps un home interessat en les noves experiències de la imatge que anaven sortint pel món occidental. Un dia li van encarregar la construcció d'una caixa per a una màquina fotogràfica. Fou a partir de llavors que el seu desig d'aprendre el va portar a l'estudi d'aquest nou món.

Ramon Alabern i Casas fou el primer home que va portar de França la primera màquina de fotografier. El 10 d'octubre de 1839 va tenir lloc l'obtenció de la primera fotografia a l'Estat espanyol, concretament al Pla de Palau de Barcelona.⁴

En un principi, tot el que tenia alguna cosa a veure amb la fotografia era considerat com una part de la ciència. Només interessava els intel·lectuals i els científics. Però, ràpidament, es consolidà una altre aspecte de la fotografia, que era l'industrial i comercial. Així es va esdevenir gràcies al naixement d'una societat que s'havia desenvolupat després d'un fort creixement econòmic.

Aquestes classes socials que havien triomfat desitjaven veure's d'una manera tangible per sobre dels altres. I entre les diferents maneres de fer-ho, quina cosa hi havia que fos millor que «disposar de la pròpia imatge dins d'una petita targeta»?⁵

Fou dins d'aquest ambient de pujança quan Gelabert es convertí, gràcies a la seva destresa, en un bon artesà que construïa màquines fotogràfiques. Fou llavors quan l'operador dels "Napoleón", Tramullas, el convidà a observar el nou aparell de projecció dels Lumière i, a partir d'aquest moment, Gelabert es convertí en un adepte del cinematògraf.

A casa seva començà a rumiar croquis i possibles models d'aparells, per poder actuar tal com va fer amb la fotografia. Ràpidament i gràcies a l'amistat amb Josep Ubach que era el propietari d'un pavelló cinematogràfic, es va anar introduint en aquest nou món, i arribà a construir un aparell propi amb el qual va projectar pel·lícules que eren propietat del mateix Ubach.⁶

El 10 d'agost de 1897, Fructuós Gelabert va fer el primer film amb argument de l'Estat espanyol, titulat: *Riña en un café*, on a més a més de ser-ne el director, també hi va actuar en el film. L'operador fou en Santiago Biosca. Cap dels actors no va cobrar per la seva feina, i tots eren gent coneguda del nostre cineasta.

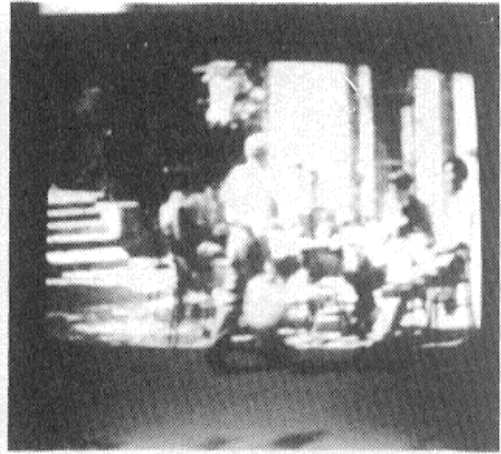
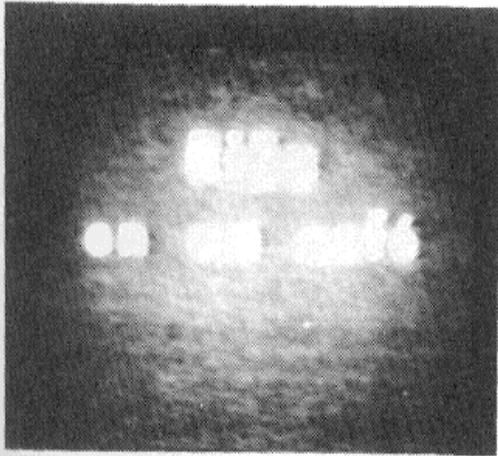
L'argument es el següent: a la terrasseta d'un cafè, uns amics estan prenent una beguda. En aquell moment apareix una noia, la qual rep tota una sèrie de floretes, algunes una mica pujades de to. Ella marxa però, al cap d'una estona, apareix en escena un noi ben plantat que li retreu a un dels joves asseguts la seva gosadia amb la noia. Ràpidament comença una baralla que finalitza amb violència, fins que els dos contendents són separats pels altres joves. Finalment, tot acaba amb una encaixada de mà.

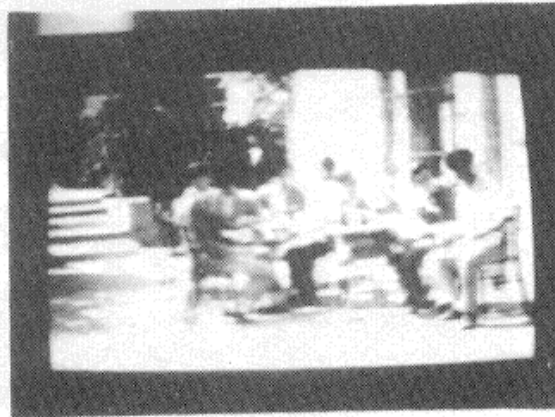
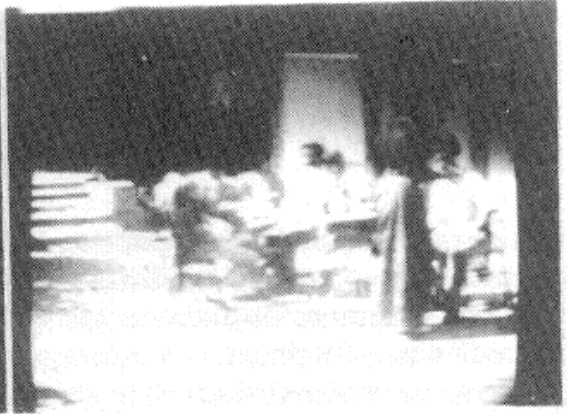
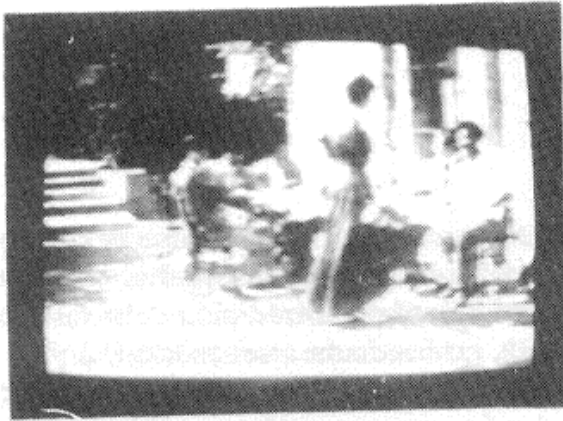
Per Gelabert, aquest film fou clarament pacifista, amb un missatge de pau i concòrdia, a més a més, és clar, d'un divertiment.

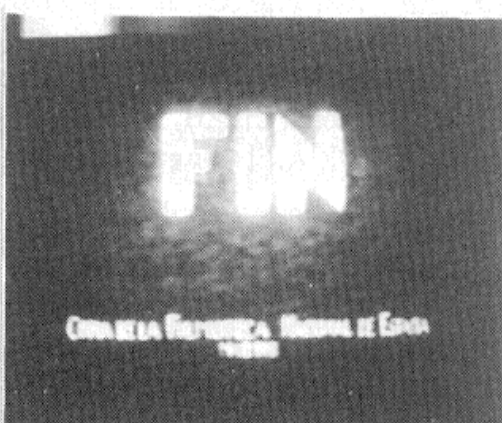
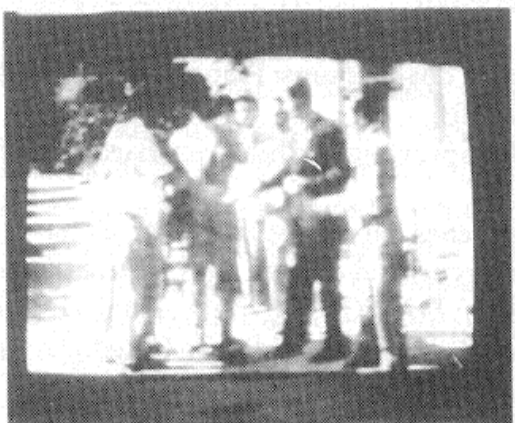
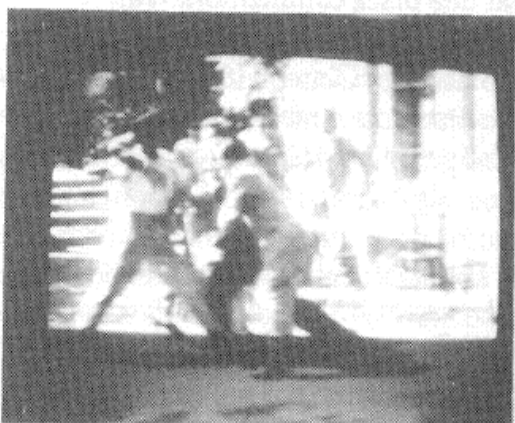
A partir d'aquest film, comença la producció cinematogràfica del nostre creador, va fer documentals i nous films amb argument, era un cineasta que es movia en tres nivells, tal com diu Caparrós Lera, «tecnológico, artístico y de negocio (. . .). Como técnico, intentó crear el cine en relieve y el sonoro, intuyó el scope, montó películas de disco y, al final de su vida, construyó aparatos de 16 milímetros, sin llegar a florecer su pequeña industria», Com a artista, «realiza la primera película argumental española, *Riña en un café* (1897) y numerosos documentales ensamblados con la tradición cultural e industrial catalana» i, finalment, «como negociante, no fue nada afortunado (...) y aunque construyó sus propios estudios, la productora Boreal, en 1915, no supo planificar (...) el negocio».⁷

L'any 1952, el mateix Gelabert va fer una nova versió de la seva obra, també amb 20 metres de durada, que en aquests moments es conserva als Arxius d'Audiovisuals de la Filmoteca de la Generalitat de Catalunya. L'anàlisi d'aquest *remake*, que no arriba a un minut de durada, el fem amb la plasmació de les imatges originals amb una sèrie de fotografies que he fet per *il·lustrar* l'article.

La pel·lícula està rodada en un sola presa d'imatges, en un pla-seqüència sense variar l'enquadrament.

Com s'ha vist en aquestes fotografies, Gelabert -cineasta que va crear una escola realista catalana al principi del segle⁸- capta amb la seva càmera els tipus característics de l'època, i apunta aleshores la idiosincrasia popular barcelonina.

Segons el principal biògraf de Fructuós Gelabert, Joan Francesc de Lasa, aquestes imatges van ser filmades al pati de la fàbrica del Vapor Vell (carrer Galileu) o a prop d'un pas veí del Casino de Sants (on ara s'ha posat una placa commemorativa).

Un segle després, quan a l'Estat s'ha celebrat oficialment el centenari de la primera pel·lícula del cinema espanyol, realitzada per Eduardo Gimeno (*Salida de Misa de 12 del Pilar de Zaragoza*), considero que en aquests moments -amb les valuoses aportacions de Jon Letamendi i Jean-Claude Seguin⁹-, cal posar en dubte que Gimeno i no pas Gelabert fora el primer cineasta del país.

FITXA TÈCNICA I ARTÍSTICA: *Riña en un café*. Producció: Fructuós Gelabert. Direcció i guió: Fructuós Gelabert. Fotografia: Santiago Biosca. Intèrprets: Joan Mañé, Antoni Fino, Josep Amigó, Antoni Masià, Fructuós Gelabert. Durada: 20 metres. Reconstrucció del film, filmada pel mateix Gelabert l'any 1952. Còpia de la Filmoteca Nacional de España.

NOTES I REFERÈNCIES:

- (1) BALCELLS, A. (coord.) *Història dels Països Catalans. De 1714 a 1975*. Barcelona: Edhasa, 1980, pàg. 344.
- (2) BALCELLS, pàg. 345.
- (3) *Idem*. pàg. 346.
- (4) Cfr. OBIOLS, Salvador. «Els inicis de la fotografia», A: *Història, Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*. Volum 7: La consolidació del món burgès. 1860-1900. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1996, pàg. 270
- (5) OBIOLS, pàg. 271.
- (6) Cfr. LASA, Joan Francesc de. *El Món de Fructuós Gelabert*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1989, pàgs. 73-75.
- (7) CAPARRÓS LERA, J. M. (ed.) *Memorias de dos pioneros: Francesc Elías / Fructuós Gelabert*. Barcelona: CILEH, 1992, pàgs. 101-103.
- (8) FILM-HISTORIA. *El cine en Cataluña. Una aproximación histórica*. Barcelona: PPU, 1993, p. 14.
- (9) LETAMENDI, Jon. *Aportaciones a los orígenes del cine español*. Barcelona: Royal, 1996; LETAMENDI, J.; SEGUIN, J.C. *Los orígenes del cine en Álava y sus pioneros*. Vitoria: Ayuntamiento/Filmoteca Vasca, 1997; i MADRID, J. C. de la (coord.) *Primeros pasos del Cinematógrafo en España*. Oviedo-Gijón: Universidad de Oviedo/ Ayuntamiento de Gijón, 1997.